

Г.М. КОПТЄВА**КОНЦЕПЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА**

В умовах глобалізації і інтеграції розширення і поглиблення ринкових відносин створює передумови для формування соціальної відповідальності бізнесу, в рамках якого відбувається процес створення цінностей як для самого підприємства, так і для його стейкхолдерів, що є джерелом забезпечення стійкості підприємства та його економічної безпеки. Метою дослідження є аналіз існуючих концепцій забезпечення економічної безпеки підприємства, обґрунтування її основних елементів, а також розвиток теорії економічної безпеки за рахунок акцентування уваги на бізнес-процесах і виділення ключових зон відповідальності. Завданнями дослідження є аналіз існуючих концепцій забезпечення економічної безпеки підприємства, її основних елементів, а також обґрунтування авторської концепції забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства, що сприятиме підвищенню його соціальної відповідальності. Спираючись на проведені дослідження щодо концепцій забезпечення економічної безпеки підприємства встановлено, що головною метою її побудови є надання достовірної та релевантної інформації для управління бізнес-процесами підприємства при виборі напрямів підтримання його безпеки та стійкого розвитку. Обґрунтовано концепцію забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства, яка ґрунтується на засадах системно-процесного підходу, враховує економічні інтереси підприємства, які мають бути захищені (з точки зору економічної безпеки) та реалізовані (з точки зору процесного управління). Реалізація даної концепції забезпечує надання достовірної та релевантної інформації для управління бізнес-процесами підприємства під час вибору напрямів підтримання його безпеки та стійкого розвитку. Сформована концептуальна модель забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства базується на сучасних інструментах управління з урахуванням системного і процесного підходу з метою забезпечення стійкого функціонування та розвитку підприємства на ринку на основі узгодженості його функціональних складових в умовах динамічного середовища.

Ключові слова: концепція забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства; концептуальні положення економічної безпеки; захищеність економічних інтересів; узгодженість економічних інтересів; економічна безпека бізнес-процесів підприємства; соціальна відповідальність підприємства

Н.М. КОПТЄВА**THE CONCEPT OF ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE BUSINESS PROCESSES OF THE ENTERPRISE**

In the context of globalization and integration, the expansion and deepening of market relations creates prerequisites for the formation of social responsibility of business, within which the process of value creation takes place both for the enterprise itself and for its stakeholders, which is a source of ensuring the sustainability of the enterprise and its economic security. The study is aimed at analyzing the existing concepts of ensuring the economic security of the enterprise, substantiating its main elements, as well as developing the economic security theory by focusing on business processes and highlighting key areas of responsibility. The tasks of research are an analysis of existent conceptions of providing of economic security of enterprise, its basic elements, and also justification of the author's concept of providing of economic security of business processes of enterprise that will assist the increase of its social responsibility. Based on the study conducted on the concepts of ensuring economic security of an enterprise, it is determined that the main purpose of its construction is to provide reliable and relevant information for managing the business processes of an enterprise when choosing directions for maintaining its security and sustainable development. The concept of ensuring the economic security of enterprise business processes is substantiated, which is based on the principles of the system-process approach, takes into account the economic interests of enterprise, which should be protected (in terms of economic security) and realized (in terms of process management). The implementation of this concept provides reliable and relevant information for managing the business processes of an enterprise when choosing directions for maintaining its security and sustainable development. The formed conceptual model of ensuring the economic security of the enterprise's business processes is based on modern management tools, taking into account the systemic and process approach, with the aim of ensuring the sustainable functioning and development of the enterprise in the market based on the consistency of its functional components in a dynamic environment.

Keywords: the concept of ensuring the economic security of the enterprise's business processes; conceptual provisions of economic security; protection of economic interests; coherence of economic interests; economic security of the enterprise's business processes; social responsibility of the enterprise

Постановка проблеми. У сучасних нестабільних умовах функціонування підприємств, що супроводжуються високим рівнем різних загроз та низькою прогнозованістю результатів їх діяльності виникає необхідність належного обґрунтування та вибору ефективних інструментів функціонування та розвитку системи забезпечення їх економічної безпеки. В умовах глобалізації і інтеграції розширення і поглиблення ринкових відносин створює передумови для формування соціальної відповідальності бізнесу. Саме орієнтація на концепцію соціально-відповідального бізнесу, в рамках якого відбувається процес створення цінностей як для самого підприємства, так і для споживачів, держави, бізнес-партнерів і суспільства в цілому, є одним із джерел забезпечення стійкості підприємства та його економічної безпеки.

Метою дослідження є аналіз існуючих концепцій забезпечення економічної безпеки підприємства, обґрунтування її основних елементів, а також розвиток теорії економічної безпеки за рахунок акцентування уваги на бізнес-процесах і виділення ключових зон відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи проблематику концептуальних положень економічної безпеки сучасних суб'єктів господарювання, можна дійти висновку, що це питання є дійсно актуальним, розглядається багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями в різних галузях та напрямках. Проте, концептуальні положення саме забезпечення економічної безпеки підприємства залишаються мало дослідженими та висвітлюються у працях таких науковців, як Б. М. Андрушків, Л. Я. Малуца, О. Б. Погайдак [1], Е. І. Данілова [2],

© Г.М. Коптєва, 2023

О. В. Мороз, Н. П. Карачина, А. А. Шиян, [3], Г. М. Коптева [4-8], О. Ф. Новікова, Р. В. Покотиленко [9], П. А. Фісуненко [10], В. І. Франчук [11], Л. В. Фролова, О. В. Рожено [12], С. М. Лаптев, В. Г. Алькема, В. С. Сідак, М. І. Копитко [13] та інших. Віддаючи належне дослідникам, чий наукові доробки сприяли становленню економічної безпеки підприємств як науки, доцільно зазначити, що нині відсутні напрацювання щодо побудови концепції забезпечення економічної безпеки підприємства у розрізі його бізнес-процесів і виділення ключових зон відповідальності.

Спираючись на проведені дослідження щодо концепцій забезпечення економічної безпеки підприємства можна дійти висновку, що головною метою її побудови є надання достовірної та релевантної інформації для управління бізнес-процесами підприємства при виборі напрямів підтримання його безпеки та стійкого розвитку. З огляду на це, підвищеної уваги потребує обґрунтування концепції забезпечення економічної безпеки у розрізі бізнес-процесів підприємства.

Виклад основних результатів дослідження. Забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання повинно відповідати певній його концепції. У сучасній економічній науці такої чітко сформульованої концепції забезпечення економічної безпеки не існує.

Більшість науковців [1; 2; 4; 12; 13] погоджуються з тією позицією, що в основі розробки системи забезпечення економічної безпеки підприємства повинна бути певна концепція, яка включає мету, завдання, об'єкти, суб'єкти та інші складові.

У загальному розумінні, концепція являє собою систему поглядів, ідей, визначальних задумів, провідних думок, цільових установок, спрямованих на досягнення мети – забезпечення економічної безпеки підприємства. Крім того, концепція визначає систему заходів, шляхів і напрямків досягнення поставленої мети і створення сприятливих умов для функціонування та розвитку бізнесу в умовах динамічності і невизначеності, загроз і небезпек.

На думку професора В. І. Франчука, концептуально забезпечення економічної безпеки організації здійснюється через загальні і видові функції безпеки і управлінську діяльність, в основі якої має бути безпекове мислення у керівників і менеджерів. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки розкривають саму сутність та зміст економічної безпеки як наукової категорії і практичної діяльності та є визначальними при формуванні методології забезпечення економічної безпеки організації [11, с. 278].

Дослідники Мороз О. В., Карачина Н. П., Шиян А. А., відзначають, що «концепція безпеки стверджує, що запорукою ефективного функціонування підприємства є забезпечення його економічної безпеки, а саме (виходячи із авторської

інтерпретації): стану потенційної та відносної захищеності підприємства, який спроможний забезпечити незалежність, стабільність, стійкість, здатність до розвитку та спроможність запобігати і підтримувати вплив зовнішніх і внутрішніх загроз в певних межах» [3, с. 28].

На думку авторки монографії Данілової Е. І. «концепція забезпечення економічної безпеки – це погляд на формування сукупності необхідних засобів (інструментів, процесів, суб'єктів тощо) узгоджена взаємодія яких дозволяє забезпечити стан захищеності підприємства». При цьому, до забезпечення економічної безпеки авторка пропонує віднести наступну сукупність засобів: нормативно-правові акти, методичні та інструктивні матеріали, інформаційно-аналітичні матеріали, технічні засоби, технології, організаційні процеси, фінансові ресурси, кадри, матеріальні ресурси [2, с. 170-171].

Слушною є пропозиція дослідників Рожено О. В. та Фролової Л. В. [12, с. 203], в якій обґрунтовано концептуальні положення забезпечення економічної безпеки підприємства та запропоновано концепцію забезпечення економічної безпеки, яка містить три складові: 1) теоретичні основи забезпечення економічної безпеки; 2) методичне обґрунтування забезпечення економічної безпеки підприємства, що представлено в послідовному взаємозв'язку обґрунтування структури, визначення рівня, вибору критерію економічної безпеки підприємства; 3) практичну реалізацію забезпечення економічної безпеки підприємства, що здійснюється через розробку стратегії та побудову моделі економічної безпеки підприємства.

Аналіз концепцій забезпечення економічної безпеки дає можливість дійти висновку, що жодну з них не можна вважати всеохоплюючою, кожна має певні особливості щодо змістовності поняття «забезпечення економічної безпеки підприємства», структуру елементів концепції, підходи до забезпечення, специфіку господарської діяльності підприємств тощо.

На основі логічного аналізу та узагальнення наукових джерел щодо визначення сутності концепції забезпечення економічної безпеки запропоновано такий її зміст: концепція забезпечення економічної безпеки підприємства – це система поглядів на необхідність її забезпечення, ресурси, які для цього необхідні, функції, які має виконувати система економічної безпеки підприємства, щоб це забезпечення відбулося, очікувані результати тощо.

Фундаментом формування та розвитку системи економічної безпеки підприємства є розробка та впровадження концепції її забезпечення. Від цього залежить те, які управлінські рішення будуть прийняті та яким чином буде сформовано механізм забезпечення економічної безпеки, спрямований на

забезпечення стабільного здійснення бізнес-процесів з мінімальними втратами для підприємства [4, с. 137].

Головна мета будь-якої системи безпеки – це забезпечення цієї безпеки, тобто забезпечення стану захищеності. Щоб у загальному розумінні щось «забезпечити», треба аналізувати об'єкт, моніторити його стан, прогнозувати загрози і небезпеки, запобігати їх виникненню, мінімізувати наслідки їх прояву, забезпечувати ресурсами тощо.

Функції визначають важливість досягнення поставлених цілей системи економічної безпеки бізнес-процесів підприємства торгівлі. А відтак, функції треба виконувати, щоб забезпечити захищеність системи економічної безпеки бізнес-процесів підприємства. Оскільки джерелом виникнення загроз є безпосередньо діяльність підприємства, яка складається з множини його бізнес-процесів, то важливо їх ідентифікувати і дослідити на предмет виникнення різних загроз і небезпек [4; 5].

Важливим елементом системи економічної безпеки підприємства є механізм забезпечення її дієвості, який представляє сукупність засобів і методів впливу на процес розробки і реалізації управлінських рішень, спрямованих на забезпечення стабільного функціонування та розвиток бізнес-процесів з мінімальними втратами для підприємства. Отже, основне призначення механізму забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства полягає у створенні та реалізації умов, за яких діяльність підприємства протягом певного часу характеризується станом захищеності.

Для захисту об'єктів економічної безпеки підприємства (інтересів, бізнес-процесів і ресурсів) необхідний чіткий моніторинг і вивчення загроз, породжуваних зовнішнім і внутрішнім середовищем підприємства з метою запобігання їхнього негативного впливу на бізнес-процеси, а при неможливості цього – їх мінімізація.

Розробка інструкцій і регламентів передбачає планування заходів щодо чіткої регламентації всіх бізнес-процесів, що забезпечують функціонування підприємства, потенційно небезпечних з точки зору виникнення будь-яких ризиків комерційної діяльності або загроз безпеки (бізнес-процеси, забезпечення збереження товарно-матеріальних цінностей, захист інформації, забезпечення процесів функціонування підрозділів і т. п.) [4, с. 139].

Сформована концепція забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства представлена на рис. 1.

Грунтуючись на авторському баченні економічної безпеки бізнес-процесів підприємств [6, с. 301] сформульовано концепцію забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства, яка, на основі інтеграції системного та процесного підходів, формує цілісне бачення узгодженої взаємодії елементів системи економічної безпеки (бізнес-процесів,

ресурсів, економічних інтересів стейкхолдерів, складових безпеки, підходів і методів її оцінки, напрямів і інструментів забезпечення) під впливом загроз, ризиків і небезпек.

Головною ідеєю концепції є узгодження економічних інтересів стейкхолдерів підприємства, які мають бути захищені (з точки зору економічної безпеки) та реалізовані (з точки зору процесного управління), що сприятиме підвищенню соціальної відповідальності підприємства.

Виходячи із запропонованої концепції забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства має ґрунтуватися на:

1) теорії системного підходу, за якого усі елементи системи економічної безпеки перебувають у взаємозв'язку і взаємодії в умовах впливу різних факторів;

2) засадах процесного підходу, де забезпечення економічної безпеки залежить від рівня зрілості структурованої сукупності бізнес-процесів та передбачає використання необхідних і достатніх ресурсів на вході та створення цінного для споживача продукту (послуги) на виході.

Запропонована концепція забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства при необхідності може бути уточнена та деталізована з урахуванням особливостей господарської діяльності конкретного підприємства [4, с. 139].

Практична реалізація забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства здійснюється через розробку стратегії та побудову моделі економічної безпеки підприємства.

Варто зазначити, що узгодження економічних інтересів стейкхолдерів у питаннях забезпечення економічної безпеки є складним питанням для підприємства: власники, інвестори, кредитори та бізнес-партнери очікують на покращення іміджу підприємства як соціально відповідального, працівники та топ-менеджери підприємства очікують на одержання справедливої винагороди за професіоналізм, компетентність, кар'єрне зростання, споживачі сподіваються на отримання якісних товарів і послуг, а представники органів влади переслідують головну мету у сплаті податків та підвищенні рівня зайнятості населення. Отже, можна дійти висновку про наявність багатовекторних уявлень і мотивів зацікавлених сторін (стейкхолдерів) у реалізації концепції забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства.

Висновки. Таким чином, концепція забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства – це цілісне бачення узгодженої взаємодії елементів системи економічної безпеки (бізнес-процесів, ресурсів, економічних інтересів стейкхолдерів, складових безпеки, підходів і методів її оцінки, напрямів і інструментів забезпечення) під впливом загроз, ризиків і небезпек, реалізація якої забезпечує

захищеність економічних інтересів стейкхолдерів підприємства і підвищує його соціальну відповідальність перед ними. Сформована концептуальна модель забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства базується на

сучасних інструментах управління з урахуванням системного і процесного підходу з метою забезпечення стійкого функціонування та розвитку підприємства на ринку на основі узгодженості його функціональних складових в умовах динамічного середовища.

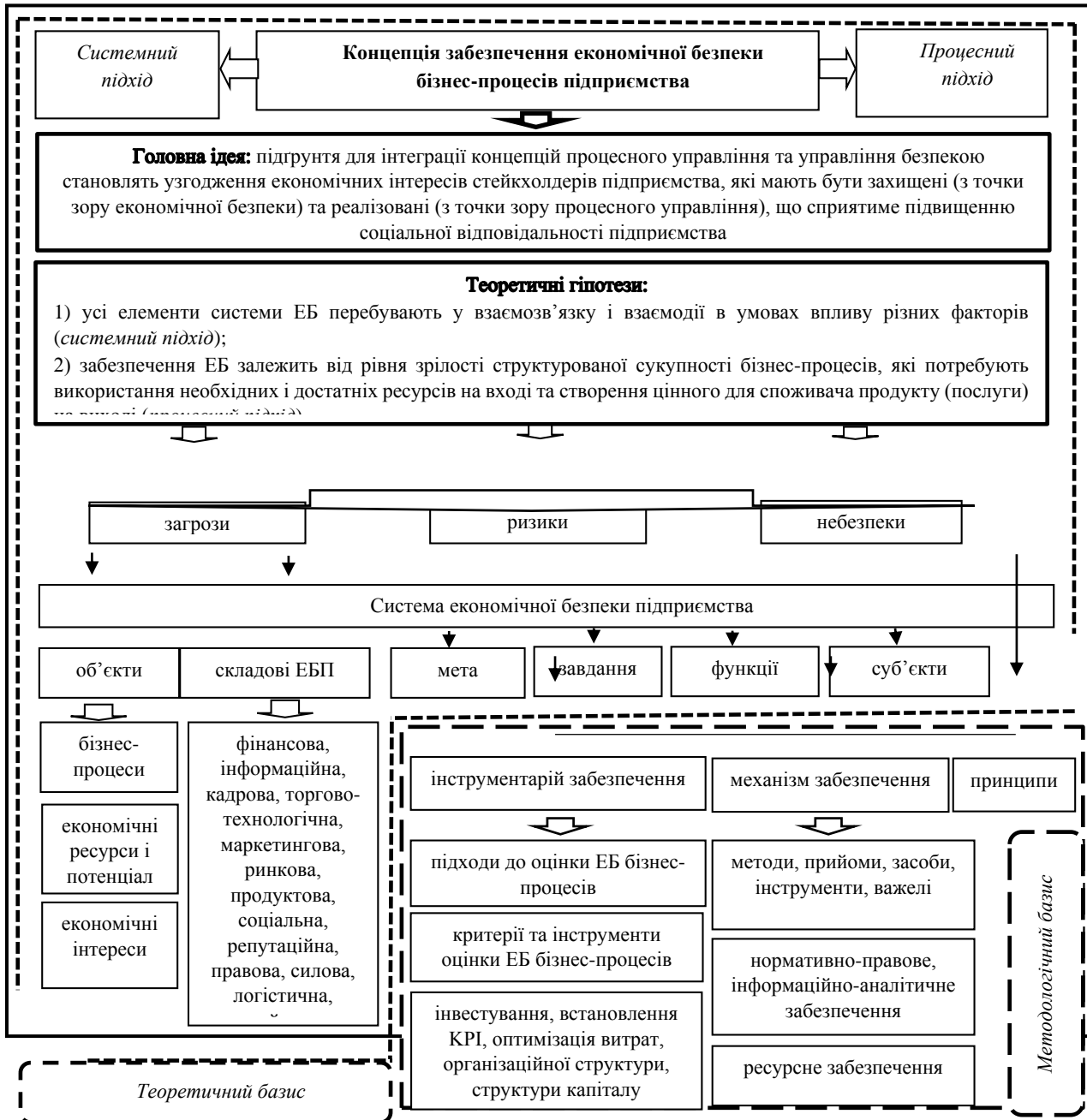

Рисунок 1 - Концепція забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства

Джерело: складено автором

Список літератури

- Андрушків Б. М., Малюта Л. Я., Погайдак О. Б. Адаптивна структурно-компонентна модель забезпечення економічної безпеки підприємства // *Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопільський національний економічний університет*. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ «Економічна думка», 2016. Том 25. № 2. С. 42-50. URL: <http://dSPACE.wnu.edu.ua/bitstream/316497/8333/1/7.pdf>
- Данілова, Е. І. Концепція системного підходу до управління економічною безпекою підприємства: монографія. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2020. 342 с. URL: <https://doi.org/10.36074/danilova.kontsepsiia-2020>
- Мороз О. В., Карачина Н. П., Шиян А. А. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2011. 241 с.
- Коптева Г. М. Концепція забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства // *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*, 2020. № 1 (57). С. 136-141. DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.57-24>
- Коптева Г. М. Забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства торгівлі: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04 / Харківський державний ун-т харчування та торгівлі. Харків, 2020. 497 с.
- Коптева Г. М. Дефініція поняття «економічна безпека підприємства»: основні підходи та особливості // *Східна Європа: економіка, бізнес та*

- управління, 2019. № 6 (23). С. 297-302.
7. Коптєва Г., Козуб С. Соціальна відповідальність як сучасний принцип планування розвитку безпечного бізнесу в торгівлі. *European Cooperation*. Том 2. № 46. 2020. С. 55-74. doi: <https://doi.org/10.32070/ec.v2i46.83>
  8. Krasnokutska N., Koptieva H. Modelling the security of business processes of enterprises when creating and transferring values for stakeholders. *Financial and credit activity: problems of theory and practice. Collection of scientific papers*. ISSN 2306-4994 (print); ISSN 2310-8770 (online), 2021. – Volume 4 (39). – pp. 251-263.
  9. Новікова О. Ф., Покотиленко Р. В. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізми забезпечення : монографія. Донецьк : НАН України, Ін-т економіки промисловості, 2006. 408 с.
  10. Фісуненко, П. А. Забезпечення економічної безпеки підприємства: сутність, принципи, функції, методи, засоби // *Економічний простір*, 2019. № 152. С. 176-203. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/152-15>
  11. Франчук В. І. Концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання // *Комуніальне господарство міст. Науково-технічний збірник*, 2013. № 108. С. 271-279.
  12. Фролова Л. В., Рожченко О. В. Концептуальні положення забезпечення економічної безпеки підприємств // *Культура народів Причорномор'я. Економічні науки*. Сімферополь, 2013. № 257. С. 201-204.
  13. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств: монографія / С.М. Лагтєв, В.Г. Алькема, В.С. Сідак, М.І. Копитко; за ред. Копитко М.І. – К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2017. – 508 с.
  5. Koptieva H. M. (2020). Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky biznes-protseviv pidpriemstva torhivli [Ensuring the economic security of business processes of a trade enterprise]: dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.04 / Kharkivskiy derzhavnyi un-t kharchuvannia ta torhivli. Kharkiv. [in Ukrainian].
  6. Koptieva H M. (2019). Definititsia poniattia «ekonomichna bezpeka pidpriemstva»: osnovni pidkhody ta osoblyvosti [Definition of the concept of "economic security of the enterprise": main approaches and features] // *Skhidna Evropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, № 6 (23). pp. 297-302.[in Ukrainian].
  7. Koptieva H., Kozub S. (2020). Sotsialna vidpovidalnist yak suchasnyi pryntsyyp planuvannia rozvytku bezpechnoho biznesu v torhivli.[Social responsibility as a modern principle of planning the development of safe business in trade]. *European Cooperation*. Tom 2. № 46. pp. 55-74. [in Ukrainian].
  8. Krasnokutska N., Koptieva H. (2021). Modelling the security of business processes of enterprises when creating and transferring values for stakeholders. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. Collection of scientific papers. ISSN 2306-4994 (print); ISSN 2310-8770 (online), Volume 4 (39). pp. 251-263. [in English].
  9. Novikova O. F., Pokotylenko R. V. (2006). Ekonomichna bezpeka: kontseptualni vyznachennia ta mekhanizmy zabezpechennia [Economic security: conceptual definitions and mechanisms to ensure], NAN Ukrainy, Int ekonomiky promyslovosti, Donetsk, Ukraine. [in Ukrainian].
  10. Fisunen P. A. (2019). Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: sutnist, pryntsyyp, funktsii, metody, zasoby [Ensuring economic security of the enterprise: essence, principles, functions, methods, means] // *Ekonomichnyi prostir*, № 152. pp. 176-203. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/152-15>. [in Ukrainian].
  11. Franchuk V. I. (2013). Kontseptualnyi pidkhid do zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky sub'iekta hospodariuvannia [A conceptual approach to ensuring the economic security of a business entity] // *Komunalne hospodarstvo mist. Naukovo-tekhnichnyi zbirnyk*. № 108. pp. 271-279. [in Ukrainian].
  12. Frolova L. V., Rozhenko O. V. (2013). Kontseptualni polozhennia zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv [Conceptual provisions for ensuring the economic security of enterprises] // *Kultura narodiv Prychornomor'ia. Ekonomichni nauky*. Simferopol.. № 257. pp. 201-204. [in Ukrainian].
  13. Kompleksne zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv [Comprehensive provision of economic security of enterprises]: monohrafiia / S. M. Laptiev, V. H. Alkema, V. S. Sidak, M. I. Kopytko; za red. Kopytko M. I. – K.: VNZ «Universytet ekonomiky ta prava «KROK», 2017. [in Ukrainian].

Надійшла (received) 14.01.2023

Відомості про авторів / About the Authors

Коптєва Ганна Миколаївна (Koptieva Hanna Mykolaiivna) – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту, Національний технічний університет «ХПІ», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3082-2094>; тел. (095)93-50-779, e-mail: Hanna.Koptieva@khp.edu.ua